

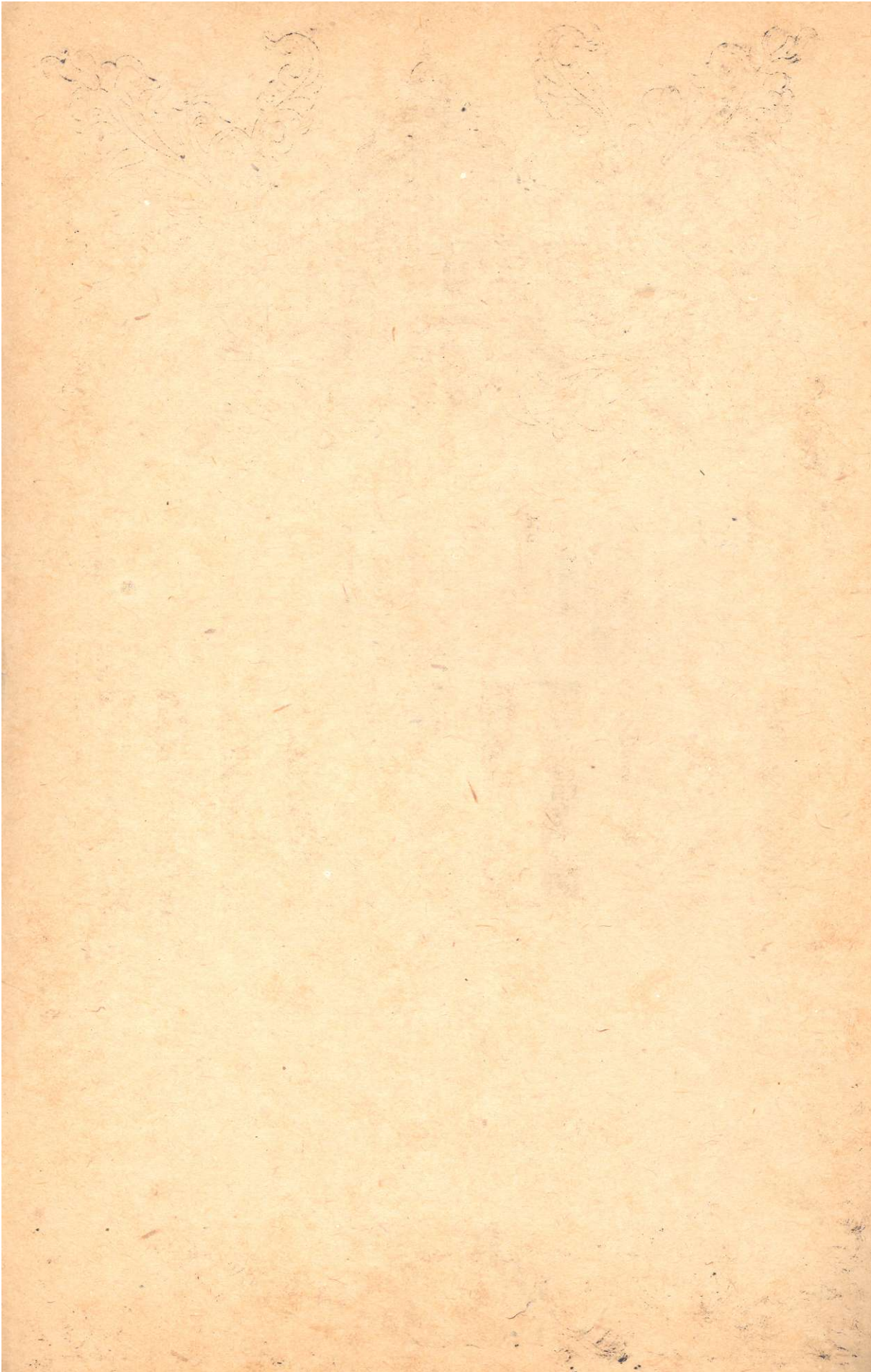

**НАРОДНЫЙ
ВЕЩНИК**

№5

ТРАВЕНЬ-1946

ПЬЯВ

ЄПАРХІАЛЬНИЙ ВІСНИК

О Р Г А Н
ЛЬВІВСЬКО-ТЕРНОПІЛЬСЬКОГО
ЄПАРХІАЛЬНОГО УПРАВЛІННЯ

№ 5

Л Ъ В І В
Травень 1946 р.

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΟΝ
Β. Γ. Κ. Η. Ν. Κ.

ЦЕРКОВНЕ ЖИТТЯ

Журнал Московської Патріархії

Передо мною зошити з наголовком «Журнал Московской Патриархии». Їх багато. На тому, що лежить на горі, бачу: восьмирамennyй хрест, наголовок, під ним цифру 1, а внизу «12 сентября 1943 г.». Значить, 1-ий № православного церковно-релігійного місячника вийшов в Москві ще у вересні 1943 р., в розгар Вітчизняної війни, коли все було присвячено війні та її потребам.

Появу церковного органу у тому моменті висвітлює сам «Журнал М. П.». 24 листопада 1944 р., приймаючи у себе учасників Собору єпископів, Г. Г. Карпов, Голова Ради в справах Руської Православної Церкви при Раднаркомі СРСР, між іншим, сказав таке: «За минулі 14 місяці мали місце великі події. До них я б відніс: 1) прийняття у Кремлі 3-х митрополитів у дні 4 вересня 1943 року; 2) обрання Патріарха Московського і всієї Русі та 3) створення Ради в справах Руської Православної Церкви при Раднаркомі СРСР». 4 вересня 1943 року на аудієнції у Генераліссимуса Сталіна були: містоблюстител ь патріаршого престолу митрополит московський Сергій, митрополит лєнінградський Алексій (нинішній патріарх) і екзарх України, митрополит київський і галицький Николай. Митрополит Сергій до відомості Голови Уряду подав тоді, що в керуючих колах Православної Церкви є замір скликати Собор для обрання патріарха Московського і всієї Русі. На це Голова Уряду Й. В. Сталін відповів, що Уряд цьому противитися не буде. При тій розмові був присутній і замісник Голови Раднаркому СРСР В. М. Молотов.

І майже негайно після тієї історичної аудієнції, 8 вересня 1943 р. у Москві відбувся Собор єпископів для обрання Патріарха Московського і всієї Русі. Собор однодушно, як і слід було сподіватись, вибрав патріархом митрополита Сергія, що 17 літ фактично був головою Церкви. А за чотири дні по Соборі вийшов 1-ий № «Журнала Московской Патриархии».

Отже, поява церковно-релігійного місячника це зовнішня ознака «тих великих подій у житті Церкви і Держави», про які говорив Голова Ради в справах Руської Православної Церкви при Уряді Г. Г. Карпов.

Тому і редакція цього церковного органу була надзвичайна, якої перед тим ніколи не було. На 2-ій сторінці нижче назви «Журнал Московской Патриархии» бачимо таке:

«Ответственный редактор
Патриарх Сергий

Редакционная комиссия:

Алексий, митрополит Ленинградский
Николай, митрополит Киевский и Галицкий
Сергий, архиепископ Горьковский и Арзамасский.»

В 2-ому числі «Журнала Московской Патриархии», що вийшло з датою 15 жовтня 1943 р., — бачимо ще одну особу в редакції:

«Ответственный секретарь редакции
Протоиерей А. П. Смирнов.»

Але вже у 3-му числі не стало одного члена редакційної комісії, а саме Сергія, архієпископа Горковського і Арзамаського, бо в міжчасі він ненадійно помер.

Від того часу і до смерті патріарха Сергія, яка наступила 15 травня 1944 р., редакцію «Журнала М. П.» творили: сам патріарх Сергій, митрополити Алексій і Николай та протоіерей А. П. Смирнов.

На час, коли патріарший Престіл був необсаджений, у Журналі М. П. теж вакувало становище «ответственного редактора», і лише, коли 2 лютого 1945 року на Соборі у Москві був вибраний патріархом митрополит Алексій, у третьому числі «Журнала М. П.» за 1945 р. знову бачимо повний склад редакції:

«Ответственный редактор
Патриарх Алексий
Член редакционной комиссии
Николай, митрополит Крутицкий
Ответственный секретарь редакции
Протоиерей А. П. Смирнов.»

І так вже було аж до кінця 1945 року. В №№ «Журнала М. П.» за 1946 рік вже не означено складу редакції, лише подано до відома, що зі всіма справами до редакції слід звертатися до «відповідального секретаря» о. прот. А. П. Смирнова.

В першому номері «Журналу Московської Патріархії», у вступному слові «Від Редакції» написано було (в перекладі): «За благословенням Святішого Патріарха Московська Патріархія з поміччю Божою береться видавати друкований орган, який міститиме офіційні розпорядження Святішого Патріарха по церковним справам, його листи, постанови та ухвали Святішого Патріарха і Священного Синоду, патріотичні виступи Святішого Патріарха та інших церковних діячів, статті богословського змісту, календарні відомості та різноманітні замітки щодо життя Церкви.

Потреба у видаванні такого друкованого органу давно назріла, і тому Редакція сподівається, що його поява буде зустрінута духовенством та всією церковною громадою з найживішим відгомонам. Друкований орган, що нами буде видаватись, носитиме назву «Журнал Московской Патриархии» та виходитиме один раз у місяць.

Ціна журналу до кінця року 20 карбованців.

Адреса: Москва, Чистый пер. 5.»

Так були накреслені рамки «Журналу М. П.» і в тих рамках друкувався його зміст. «Журнал М. П.» — це передовсім офіційний орган Православної Всеруської Церкви. В ньому перш за все побачите звістки про внутрішнє життя Церкви та її зовнішні зв'язки, як зі світською Владою, так і з іншими християнськими Церквами. Завдяки цьому, «Ж. М. П.» набирає документального значення. Хто (чи тепер чи пізніше — майбутній історик Церкви) захотів би ознайомитися з життям Православної Всеруської Церкви за ті роки, той ніяк не зможе обійтись без цього органу, єдиного джерельного документу. Характер документальності «Ж. М. П.» ще збільшується завдяки тому, що його головними співробітниками, особливо в дні війни, були високі ієрархи Церкви: патріархи Сергій і Алексій, митрополит Николай, архієпископ Лука, доктор медичних наук, та інші. Тільки згодом появляються й інші дописувачі, в першу чергу професори Богословського Інституту від часу його заснування (4 червня 1944 року у Москві).

Перелистовуючи зошити «Журнала М. П.», можна спостерегти, що два роди справ займають найбільше місця на сторінках цього органу. З одного боку, звідомлення про церковні події та про внутрішньо-цер-

ковну діяльність у патріархії, а з другого боку — про патріотичну діяльність Церкви під час війни. Читаючи про цей рід діяльності, наглядно переконуєшся, яку велику роллю відіграла Церква в боротьбі проти німців. Через церкви серед вірних зібрано понад 200 мільйонів карбованців на потреби війни, але ще важніший був морально-патріотичний вплив Церкви.

В наслідок того глибокого авторитету Руської Православної Церкви самі собою зліквідувались усі ті нові церковні громади, що були від неї відколотись, і то не тільки в межах Радянського Союзу (обновленці, живоцерковники і інші), але й поза її межами (в Європі, Америці). Всеруська Православна Церква відзискає те становище в православному світі, яке займала давніше. А крім того, вона нав'язала приязні відносини з Англійською Церквою і з іншими християнськими організаціями в Америці та Англії. Перегортаючи сторінки «Ж. М. П.», з приємністю обсервуємо той великий зріст авторитету Всеруської Православної Церкви у всьому світі. І разом з тим, як би своїми очима, бачиш найголовніші моменти з життя Церкви та її найважливіших церковних керівників. Бо «Ж. М. П.» містить багато ілюстрацій і світлин, а обгортка його від 1944 року має гарну вінітку. З тексту статей довідуємося, що повстали і цілі церковні фільми, а того не було і за царських часів.

Ознайомлення з життям Всеруської Православної Церкви певно буде корисне для ширших наших кругів, тому в нашому Єпархіальному Віснику будемо висвітлювати найважливіші події з життя Руської Православної Церкви на підставі «Журналу Московської Патріархії».

На закінчення подамо до відома тих, що хотіли б мати у себе «Ж. М. П.», що він (12 чисел на рік) коштує 120 карб. на рік, і при тому Редакція бажає собі, щоб замовлення надсилались не поодинокі, а збірні від деканатів.

Адреса Редакції: Москва, 34 Чистый пер., д. 5, Редакция «Журнала Московской Патриархии».

Хруцький Сергій

Два нові наші владыки

I

ПРЕОСВЯЩЕННИЙ АНТОНІЙ

єпископ Станиславський і Коломийський

Давня Станиславська єпархія в Радянському Союзі змінила свої границі остільки, що її границі тепер рівнобіжні з границями Станиславської області. Отже, на сході відпали від неї деякі деканати (Чортків, Гусятин, Скала і ін.) на користь Львівсько-Тернопільської єпархії, а на заході приєднано до неї деякі деканати з давньої Львівської єпархії (Болахів, Долина, Калуш, Рогатин, Галич і ін.). В Руській Православній Церкві є звичай, що кожна єпархія носить назву від двох своїх найважливіших (з церковної точки зору) міст, а не тільки від одного міста. Відти назва: Станиславсько-Коломийська єпархія.

Єпископом тієї новорозмеженої і вже православної Станиславсько-Коломийської єпархії став о. Антоній Пельвецький.

Новий цей владыка народився 28. I. 1897 р. в с. Нагірянка, Чортківського району (його батьки були селяни). До народної школи ходив у Ягольниці. Гімназію, з матурою, скінчив у Тернополі. Потім вступив до монастиря ОО. василян у Крехові, але, що здоров'я не служило йому, опустив монастир. Теологію спершу студіював у Римі, два роки, а закінчив її в Станиславській духовній семінарії. Рукоположений на священника 1925 р. Три роки був катехитом народних шкіл у Надвірній, а дальші три роки в Печеніжині. Потім о. Пельвецький перейшов на настоятеля церкви в Петликівцях Старих, де пробув також три роки. Опісля впродовж чотирьох років був він настоятелем церкви в Пробижній. О. Пельвецький любив подорожувати по світі, був у Франції, Голландії, Норвегії, Болгарії, Угорщині. Від 1938 р. о. Пельвецький був настоятелем церкви в Копичинцях і деканом Гусятинського деканату. В травні 1945 р., коли зав'язувалась Ініціативна група по возз'єднанню Греко-католицької Церкви з Руською Православною Церквою, священники зі Станиславської єпархії, прихильники Ініціативної групи, його поручили на представника Станиславської єпархії в Централі Ініціативної групи. Як такий, с. декан А. Пельвецький перенісся до Станислава, обняв кафедральну церкву і адміністрацію єпархії. Завжди о. А. Пельвецький відзначався як добрий організатор. Таким він показав себе і як член Централі Ініціативної групи та адміністратор Станиславської єпархії.

Декретом Його Святості Алексія, Патріарха Московського і всієї Русі, о. Антоній Пельвецький назначений на єпископа Станиславсько-

Преосвящ. Антоній, єпископ Станіславський і Коломийський

Коломийської єпархії і висвячений на єпископа в неділю, 24. II. 1946 р., в Володимирському соборі в Києві Високопреосвященним Йоаном, митрополитом Київським і Галицьким, патріаршим екзархом усієї України, Преосвященними: Макарієм, єпископом Львівським і Тернопільським, Варлаамом, єпископом Луцьким і Рівенським, та Нестором, єпископом Мукачівським і Ужгородським.

Щоб Господь Бог дав новому нашому Владиці многі літа вести Станіславсько-Коломийську єпархію на славу нашої батьківської Православної Церкви!

II

ПРЕОСВЯЩЕННИЙ МИХАІЛ

єпископ Дрогобицький і Самбірський

Дрогобицько-Самбірська єпархія займає територію Дрогобицької області. На основі постанови помісного Собору Руської Православної Церкви в Москві 1945 р., в Радянському Союзі кожна православна єпархія з права повинна мати рівнобіжні границі з місцевою областю. Дрогобицько-Самбірська єпархія повстала з давньої Перемисько-Самбірської єпархії. Від неї відпали, на користь Львівської єпархії, північні

деканати (Сокаль, Рава Руська, Мости Великі, Жовква, Яворів і ін.), зате приєднано до неї деякі деканати з давньої Львівської єпархії (Стрий, Сколе, Миколаїв над Дністром, Ходорів, Жидачів, Журавно і ін.)

Єпископом тієї новорозграниченої і вже православної єпархії став о. д-р Михаїл Мельник. Він народився 21. X. 1903 р. в с. Суха Воля,

Преосвященний Михаїл
єпископ Дрогобицький і Самбірський

Любачівського району. До народної школи ходив у своєму рідному селі. В 1925 р. закінчив гімназію, з матурою, в Перемишлі. І в тому ж році вступив до української духовної семінарії в Перемишлі, де на богословських студіях пробув два роки. Опісля виїхав на дальші богословські студії до Інсбрука в Австрії, де 1931 р. осягнув ступінь доктора богословських наук. На священика рукоположив його перемиський єпископ Йосафат Коциловський уже в 1929 р.

Від 1932 року о. д-р Мельник став служити як душпастир, а саме як настоятель церкви в Нижанковичах. Відти він доїздив до Перемишля і викладав у духовній семінарії моральне богослов'є. В 1944 р., коли Перемишль, з осідком єпископа, залишився в Польщі, перемиський єпископ назначив о. д-ра М. Мельника своїм генеральним вікарієм на Дрогобицьку область. Як такий, о. д-р М. Мельник у травні

1945 р. став членом Централі Ініціативної групи по возз'єднанню Греко-католицької Церкви з Православною Церквою і вів цей рух з успіхом.

Декретом Його Святості Алексія, Патріарха Московського і всієї Русі, о. д-р Михаїл Мельник назначений на єпископа Дрогобицької і Самбірської єпархії. Його висвячення на єпископа відбулося в понеділок, 25. II. 1946 р., в Києві в Володимирському соборі.

Хіротонізували Його Високопресвященний Йоан, митрополит Київський і Галицький, патріарший екзарх усієї України, Преосвященні: Макарій, єпископ Львівський і Тернопільський, Нестор, єпископ Мукачівський і Ужгородський, та Антоній, єпископ Станіславський і Коломийський.

Щоб Господь Бог дав новому нашому Владиці многи літа вести Дрогобицько-Самбірську єпархію на славу нашої батьківської Православної Церкви!

Г. К.

СТАТТІ

Православна Св. Георгіївська церква у Львові (Історичний нарис)

В історичній Польщі

Довгі віки Галицька Русь, подібно до інших частин Русі, залишалась православною. Неправославних, зокрема, католиків, зустрічалося в ній мало. Якщо польські історики (проф. Абрагам та ін.) припускають, що в русько-княжих часах були вже якісь католицькі костели в Галичі, Перемишлі і Львові для західних торговців, ремісників, воїнів і полонених, що поселилися там чи тимчасово перебували, то ця обставина ніяк і ні трохи загальноправославного обличчя населення в тих століттях не могла нарушити. Аж після загарбання Галичини Польщею, з другої половини XIV віку, пішло в ній насильне насаджування католицтва і люте переслідування православ'я, проти чого довгі віки боролись справді героїчно галицько-руське духовенство, селянство і особливо міщанство, зорганізоване в церковних братствах, під проводом найвизначнішого з них Успенського Ставропігійського братства у Львові.

Після накинення православним унії з Римом на Берестейському Соборі в 1596 р. натиск Рима і Польщі на православні церковні братства значно посилювався, і вони були змушені по черзі одно за одним підкоритися унії, щоб тим способом хоч якунебудь віроісповідну відрубність зберегти (східний обряд, церковно-слов'янську богослужбову мову, календар ст. ст., жонате духовенство, церковний устрій та ін.). Все ж таки, Львівське Успенське Ставропігійське братство формально стало уніатським аж у 1708 р., значить, навіть на кілька літ пізніше після того, як уніатською стала львівська єпископська кафедра, бо львівський єпископ Йосиф Шумлянський став явним уніатом в 1700 р.

Та і тоді ще далеко не всі братчики підкорилися церковній унії з Римом. Частина їх лишилась православною і боронила права православ'я. Під час зустрічі царя Петра I з польським королем Августом II Саксонським в Раві-Руській львівські православні братчики звернулись до руського царя з просьбою, щоб він за них перед польським королем заступився, що він, очевидно, і зробив, хоч невідомо, з яким успіхом. Але відомий добре факт, що з того часу для невеликої групи православних у Львові залишилася і діяла одна-однісінька православна церква.

Від початку XVIII віку залишилися в Галичині тільки дві православні парафіальні церкви: у Львові і Бродах (для тамошніх торгівців різних національностей). Обидві вони обслуговувались до розділу Польщі монахами останнього в Галичині православного монастиря — Скита Манявського (на Підкарпатті, в селі і над річкою тої ж назви — Манява, недалеко від Надвірної). Обидві церкви були в найнятих при-

ватних квартирах, за вимогою зобов'язуючого закону ще з часів Казимира Ягайлончика, який забороняв православним будувати нові, або ремонтувати старі православні церкви. Цей закон представники влади виконували часом гостріше, а часом лагідніше, залежно від натури того чи того вельможі, що мав владу над церквою, чи від засобів, якими можна було вельможу задобрити і уласкавити, а в XVIII сторіччі цей закон застосовували в практиці дуже строго, відповідно до соймового проекту на знищення Русі, „Projekt na zniszczenie Rusi“ з 1717 р. В такому важкому стані перебувала львівська православна церква і після прилучення Галичини до Австро-Угорщини в 1772 р.

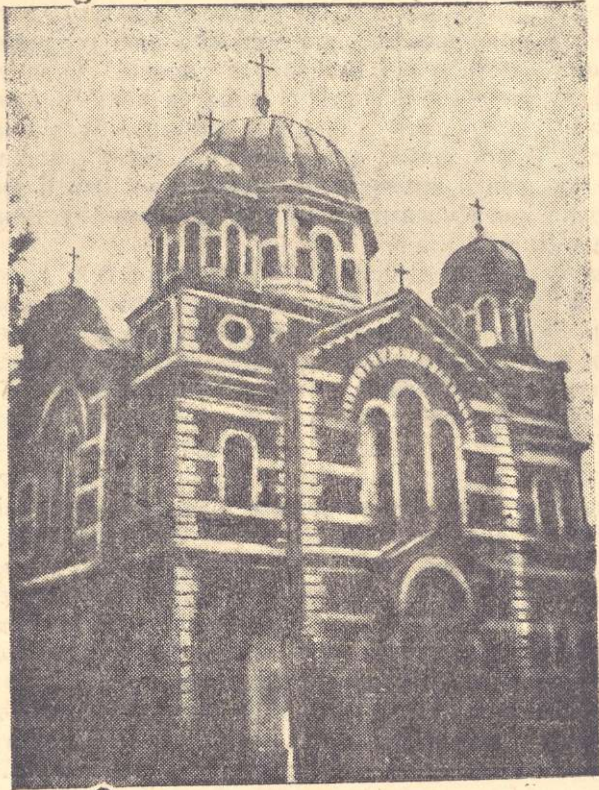
В Австро-Угорщині

В 1787 р. австрійський імператор Йосиф II, проїздом у Росію, зупинився у Львові. Прийшла тут до нього делегація від львівської православної громади з проською про свої церковні потреби. Через якийсь час та громада дістала від імператора дозвіл мати у Львові свою церкву, але без права публічності, а лише як приватну домову часовню (капличку), що її православна громада повинна була сама утримувати на свої кошти. В історичних документах є деякі вказівки на те, що таке законне існування православної церкви у Львові фактично забезпечила Катерина II в тім самім році, під час своєї зустрічі з Йосифом II у Могилеві на Дніпрі.

Православна часовня знаходилася в найнятих для неї приватних домах ще й у XIX віці. Йосиф II р. 1786 скасував православний монастир Скит Манявський, монахів з нього вигнав, і вони переселились хто в Буковину, хто в Росію, а майно Манявського монастиря сконфіскував державний т. зв. релігійний фонд. Тому настоятелями православної церкви у Львові були священники буковинці, а господарчими її справами завідував церковний комітет з парафіян. Але кількість парафіян щораз помітніше падала, бо під тиском католицького клерикалізму в Австро-Угорській державі взагалі, і в Галичині особливо, православних у Львові ставало щораз менше, а в наслідок того православна громада кількісно зменшилася до того, що в 1832 р. була змушена звернутись до намісника Галичини ерц-герцога д'Есте з проською, щоб з огляду на те, що православна часовня обслуговує релігійні потреби також і православних солдатів, службовців і шкільної молоді, переведених з Буковини сюди, уряд прийшов їй з деякою допомогою. У відповідь надійшло в 1833 р. урядове розпорядження, що часовня повинна утримуватися на кошти буковинського релігійного фонду при православної митрополії в Чернівцях. Переговори щодо здійснення цієї постанови відбувалися з перешкодами і тривали довго. Тільки в пам'ятнім 1848 р. закінчились вони формальним прийняттям православної львівської часовні в склад храмів черновецької православної митрополії, та — о, диво і горе! — без права дістати кошти з релігійного фонду, а лише так, що часовня і далі має удержуватися з приватних добровільних пожертвувань. Аж в 1862 р. часовня добилась права публічності, але без права на організацію при ній парафії — і містилася далі в приватних домах.

В 1856 р. православні львов'яни за добровільні пожертви купили для своєї часовні ділянку землі, де і тепер стоїть православна церква, себто, по ул. Короленка № 3. Православна часовня розмістилася там разом зі своїм причетом в старих халупах — «рудерах». Будівнича комісія львівського намісництва в 1879 р. визнала офіційно ті халупи руїною, однак, не давала дозволу на будовання нових, себто, церкви

і парафіального будинку; нові і нові, пропоновані православними, плани будови під всякими формальними претекстами будівнича комісія відкладала і відкладала. Водночас австрійська краєва адміністрація у Львові і Чернівцях не давала черновецькій митрополії дозволу на видачу з релігійного фонду коштів на початок будівництва. Нічого не помагали навіть спеціальні аудієнції православної делегації в імператора Франца-Йосифа I. Аж восени 1894 р., при особливій нагоді, те діло уладилось. В тім році у Львові відбулась сільсько-господарська, краєва загальна виставка, на яку прибув сам Франц-Йосиф I. До нього знову з'явилась православна делегація і благала дати остаточний дозвіл на організацію парафії, на будівання церкви і на асигнування коштів з черновецької митрополії. Ця скандальна тяганина впала суспільству занадто ярко в очі і змушувала уряд якось те діло закінчити. І справді, скоро після виставки, 1896 р. будова православної

Св.-Георгіївська церква у Львові

церкви почалася і в 1900 р. закінчилася. Кошти на неї видавав черновецький релігійний фонд, надходили також і приватні пожертвування від православних (буковинців, галичан, великорусів, греків, сербів, болгар та ін.). Точні і повні списки всіх жертводавців і пожертвувань зберегалися в приходській канцелярії.

Всі ці тяжкі митарства львівської православної громади викладені в брошурі, німецькою мовою, тодішнього настоятеля церкви о. Євгенія Воробкевича, виданій у Львові 1896 р.

В кінці XIX в., коли нова церква мала будуватись, австрійський уряд, даючи, нарешті, дозвіл на її будову, водночас цілим рядом своїх розпоряджень дуже обмежував і гальмував справу: їй не вільно було

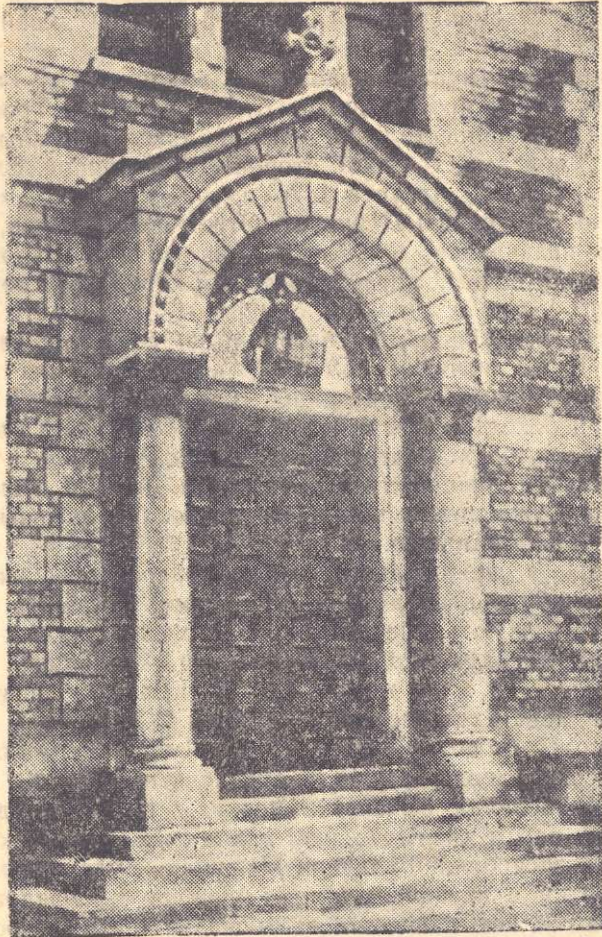
своєю висотою і розмірами підноситися і розширяться понад поближкі католицькі храми; хоч для неї допущено візантійський стиль, в яким будувались майже всі православні церкви в Буковині, одна-че заборонено на її куполах ставити т. наз. в Галичині «трира-менні», себто 8-миконечні хрести, католикам особливо немилі, і т. і.,

Особливо характерним був урядовий наказ переіменувати її з церкви св. Тройці, як вона до того часу називалась, на церкву св. Георгія, і на тім переіменуванні слід тепер, хоч би якнайкоротше, зупинитися.

В записках, документах і печатних виданнях у Галичині знаходимо немало згадок про те, що це була церква св. Тройці. Ще й нині в ній знаходиться на престольний срібний хрест з такими виґравіруваними двома написами, з одної сторони: «За упокой Елисаветы Татариновой, умершей 22 Августа 1876 г.», а з другої: «Во Львовскую Православную св. Троицы Церковь». Отже, ясно і певно, що ця церква тоді ще так називалась, бо тільки вона одна у Львові була православна, а ніякої іншої, навіть уніатської Тройцької церкви, не було. Той факт не підлягає ніякому сумніву і доказувати його було б зайвим. Може йти тільки про питання: чи вона так само Тройцькою називалась і на початку XVIII в., коли утворила церкву якась частина православних братчиків Ставропігійського Успенського братства, по переході братства в унію, в 1709 р. (слід класти цей факт саме на 1709 рік, бо хоч заява братства була вислана в Рим в 1708 р., все ж формальне прийняття і зачислення його в унію наступило в 1709 р.)? Тепер уже можна відповісти певно, що львівська православна церква була тоді Тройцькою.

У Львові з найдавніших часів православні зважали на те, щоб у місті не було двох церков тої самої назви, а історичні джерела це підтверджують. Первісно, ще в русько-княжих часах, церква св. Тройці, як догадуються О. Зубрицький, Венедикт Левицький та інші, знаходилась на місці церкви Св. Духа, з якою пізніше злучилась, то значить, поза укріпленими мурами старого Львова. Поза мурами також були: монастир, а пізніше єпископський кафедральний собор св. Георгія, Трьохсвятительська церква і парафіальна православна Успенська церква, яка, з найдавніших часів, стояла на тім самім місці, де нині знаходиться латинська кафедра, бо саме вона, по загарбанні Галичини Польщею, була переіменена Казимиром III спочатку в парафіальний, а пізніше в кафедральний костел, з задержанням за нею навіть тої самої назви, бо була посвячена і осталась для поляків таки і понині Успенською (костюл катедральни Внебовзенця Н. П. Марії). В наслідок того львівська православна Русь лишилась тоді своєї парафіальної церкви на довший час, бо аж спочатку XV в. дістала від короля Владислава Ягайла дозвіл селитись на нинішній Руській вулиці і будувати собі знов Успенську церкву на місці, де до того часу знаходилась православна Трьохсвятительська церква, яка з нею, новою, була потім і злучена в виді нинішньої Трьохсвятительської часовні при ній. Первісна церква св. Тройці, мабуть, дуже вчасно злучилась зі Святодухівською, як то сталося, на протязі віків, і з деякими іншими церквами, коли львівські православні русини Польщею зі своїх давно насиджених місць витіснялись і були змушені редукувати та зливати церкви з іншими, ще уціллившими. Все ж таки, традиція і набожний звичай веліли їм посвячувати в нових церквах часовні чи хоч би тільки вівтарі в пам'ять зредукованих, як це виказано і доказано проф. Шараневичем. Розуміється, та традиція і той звичай плекались у нашім народі з мудрою і благородною ціллю, і, як показують деякі приклади в історії, пізнішими

потомками, при добрій нагоді і в кращих обставинах використовувались, а навіть давні святині на своїх попередніх місцях відбудовувались. Тому, хоч Троїцької церкви у Львові давно вже не було, жива пам'ять про неї у православних львов'ян збереглась і найшла собі вираз і здійснення в новозорганізованій бувшими братчиками Успенського братства православної церкви, яку і назвали Троїцькою.

Головні двері Св.-Георгіївської церкви
у Львові

Таким чином, у Львові знову, як то було в глибоку старовину, була Троїцька православна церква. А що на храмовий празник кожної церкви сходились до Львова масово богомольці з навколишніх сіл, то вони сходились до неї в Трійчині дні і далі, хоч уже всі інші церкви стали уніатськими. І та остання обставина була причиною того, що австрійський уряд, під впливом агресивного католицького клерикалізму, наказав перед посвяченням нововибудованої церкви переіменувати її на Георгіївську, щоб львов'янам і підльвов'янам східного обряду різко поставити на увагу, що у Львові є дві Георгіївські церкви: одна — велика, кафедральна, митрополича, греко-католицька; а друга — маленька, православна. Очевидно, це на те, щоб до тої другої не ходили. Так тоді той урядовий акт в тутешній суспільності розуміли і поясняли, і так він — оскільки то ще в пам'яті держиться — був представлений в якимсь тодішнім львівським виданню.

До складу церковного комітету входили такі особи: радник суду Корнилій Косович, професор унів. історик Михаїл Серг. Грушевський, редактор львівського щоденника «Галичанин» і ін. руських видань Осип Андрійович Мончаловський, директор банку Николай Процик. Цей склад залишався незмінним довгий ряд літ. Регентом церковного хору був урядовець магістрату Тимофій Липецький. В хорі брало участь 8 галичан і галичанок.

В церкві відправлялись богослуження церковно-слов'янською і румунською мовами, двома священиками, один з них був настоятелем церкви і парафії, а другий — військовим капеланом для православних солдатів львівського гарнізону. Постійними відвідувачами богослужень були: львівський російський консул з родиною і небагато місцевих православних різних національностей. За всіма ними пильно стежила австрійська поліція, яку всяка більша торжественність або більша кількість присутніх у церкві на богослуженні вже непокоїла. Кожний новий перехід в православ'я будького з уніатів уже видавався підозрілим і викликав з боку австрійської влади погрози і репресії. Влітку 1900 р., коли нинішня мурована церква була вибудована і тільки ще в середині штукатурилась і взагалі викінчувалась, автору цих рядків, тодішньому студентові львівського університету, доводилось бувати на богослуженнях ще в старій дерев'яній церковці. Стояла вона рядом з новою, з правого боку від неї, і була подібна до маленької сільської не так галицької, як скоріше буковинської православної церковці. В середині була вбога, але прибрана чисто і строго по-православному. Правив у ній часто, звичайно, церковно-слов'янською мовою православний військовий капелан, д-р філос. протоієрей Николай Дмитрієвич, учитель російської мови у львівській кадетській школі і автор словника, букваря і хрестоматії тої ж мови, виданих по-німецьки. На крилосі редактор О. А. Мончаловський, високорослий та широкоплечий, своїм громовим, розкотистим басом цілком заглушував тоненький тенорок маленького і худенького дячка-буковинця. Напереді, по правій, стояв російський консул Пустошкин, за ним група старших мужчин, кілька урядовців буковинців, декілька студентів, декілька формально уніатських, а на ділі православних галичан, а по лівій — кілька жінок і дівчат, можливо, рідних когось із тих, що стояли по правій, — от і всі, що, звичайно, бували на богослуженнях.

Львівська православна парафія охоплювала всіх православних Галичан, але нових парафій організувати не було можливо по причині репресій. Подія переходу в православ'я двох сіл в скалатському повіті, де був парохом відомий народний письменник і колишній соймовий посол о. Іван Наумович, стала причиною і предметом процесу про державну зраду, у Львові, 1882 р., відомого під назвою «процес- Ольги Грабар і тов.», і закінченого засудженням о. Наумовича на кількомісячну тюрму, правда, не за державну зраду, а, ніби, за «порушення публічного спокою».

В народнім православнім русі в Галичині, напередодні першої світової війни, львівська православна парафія не брала ніякої участі. Обидва парафіальні священики буковинці-румуни, виступаючи як свідки на львівськiм політичнiм процесі 1914 р. (березень—червень), що судив тоді також православний рух у Галичині, давали судові такі свідчення, які ще більше обтяжували обох підсудних православних священиків — о. Максима Сандовича і о. Ігнатія Гудиму; таке саме прочитано на тім процесі і письмо черновецької православної консисторії, — розуміється під тиском австрійського уряду.

Як тільки почалась війна, австрійські власті закрили львівську православну церкву та її парафію.

Під російською владою в 1914—15 р. р.

Після вступу до Галичини російського війська львівська православна церква і парафія були у вересні 1914 р. знову відкриті. В неділі і свята, чи з нагоди приїздів високих осіб, в церкві відправлялись особливо урочисті богослуження, під час яких перед церквою на Францішканській вул. стояла спеціально призначена військова частина зі своїм оркестром, а після богослуження проходила перед почесними особами церемоніальним маршем. Все те справляло на населення міста, в своїй подавляючій більшості інших віровизнань, сильне враження.

В Фомину неділю 1915 р. були організовані величні поминки по померлих на війні, за визволення Галицької Русі, руських воїнах. Ці поминки організувало православне духовенство і львівське Ставропігійське Успенське братство; братство спорядило і повело грандіозний народний похід з хресним ходом від Ставропігії, по Підваллю і Личаківській вул. на холм Личаківського цвинтаря (кладовища), покритий могилами полеглих героїв. На чолі походу йшли архієпископ Євлогій і львівський генерал-губернатор гр. Г. А. Бобринський з сеніором Ставропігії та військовими і цивільними достойниками, а за ними йшла многотисячна народна маса, при могутнім хорівім співі церковних похоронних пісень. Під час торжественної панахиди над холмом кружляли військові літаки. В прекрасній проповіді про славні подвиги і великі жертви похованих воїнів архієп. Євлогій, указуючи рукою кругом на премногій могилки, урочисто промовив: «Вот, это и есть Холм Славы». З того часу ця назва за тим холмом і лишилася.

В 1914—1915 р.р. у Львові і на провінції багато уніатів приєднувалось до православія. Цей рух полонив скоро всю територію, зайняту руським військом. Він був стихійним, не викликався і не був ні під яким тиском руських властей, як то пізніше в ворожій нам пресі і пропаганді клеветали. Піднімаючи на цю тему великий галас, та сама преса старанно замовчувала і затаювала один характерний факт: руські власті, зараз після зайняття Галичини, видали спеціальний закон, за яким уніатська церква зі своєю парафією в будькій місцевості могла бути передана православним аж після того, як 75% місцевих уніатів стануть православними. Уніатам, власне, їх всяким «опікунам», не важко було виказати тих своїх 25% і тим самим удержати за собою церкви і парафії. Того закону додержувалася влада суворо, і, розуміється, значно гальмувала православний рух в краю.

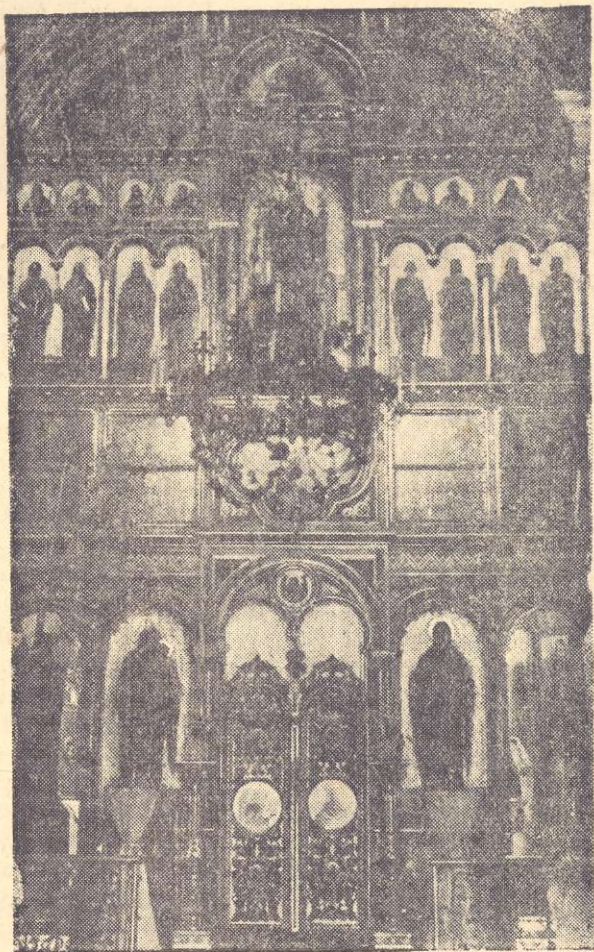
Після прориву австро-германцями руського фронту біля Горлиць, в кінці квітня 1915 р., і після повороту австрійських властей до Львова в кінці червня православна церква і парафія знову були закриті і лишалися закритими аж до розвалу австро-угорської держави в жовтні 1918 р.

В новій Польщі

Спочатку в новій Польщі знялися палкі спори між місцевими румунами, яких у Львові було дуже мало, і місцевими православними з галичан, волиняків, біженців і переселенців, постійних жителів, що їх разом було уже багато, в питанні, хто має право православною церквою користуватись. Саме ж питання про законне володіння нею лишалось відкритим, тому що воно могло бути розв'язане лише угодою поміж Польщею і Румунією.

В справах повернення церкви від румунів в перших роках багато і успішно потрудився львівський друкар А. Н. Яськів. За дорученням групи православних, йому пощастило, насамперед, дістати від румунів ключі і перейняти управління церквою, і він, після приведення її в по-

рядок, запрошував то поодиноких священників з Волині, то монахів з Почаївської Лаври відправляти в ній богослуження. Якийсь час служив у ній військовий капелан о. Андрій Яцишин, потім довгий час з Почаєва монах о. Панкратій; а тимчасом Яськів то сам, то з іншими людьми, їздив до Варшави на аудієнції до митрополита і до міністерства просвіти і віроісповідань і з трудом здобув дозвіл на організацію парафії (пізніше і братство), на призначення настоятеля і визнання права користуватись церквою місцевої православної групи, уже зорганізованій в парафію. Пізніше новоприбулому настоятелю о. Пантелеймону з Почаївської Лаври вдалось відсудити від румунів парафіяльний дім, тим успішніше і певніше, що в краю, особливо на Лемківщині, виник новий православний рух. О. Пантелеймон став першим православним благочинним для всіх православних парафій у Галичині. Всі ці парафії підлягали єпархіальній власті у Варшаві.

Іконостас у Св.-Георгіївській церкві
у Львові

Церковний комітет з кількох осіб завідував справами церкви, число її парафіян помітно росло, все таки, становище її ставало щораз тяжчим, особливо через те, що скоро розпочався в суді процес за неї між Польщею і Румунією, який ускладнявся, затягувався і здавався безконечним. Такі великі, і, здавалось би, справді складні спори між

двома державами, як напр., за львівсько-черновецьку залізничу лінію, розмежування території, заміну і передачу великих дібр-маєтків державних, громадських і приватних, — залагоджувались протягом 2—3 років, а за львівську православну церкву спір тягнувся десять літ і закінчився тим, чим міг і повинен був залагодитись на самому початку, а саме — простою заміною угодою в суді.

Процес і зв'язані з ним клопоти, оплати адвокатів, делегацій і подорожей та ін. виходили церкві дуже дорого. А тим часом круг діяльності церкви значно розширився з причини вже згаданого православно-го руху на Лемківщині (повіти Горлиці, Новий Санч, Ясло, Сянік), де коло 1930 р. нараховувалось понад 30 православних громад, які охоплювали цілі великі села; появлялись, хоч рідко, такі нові православні громади і в східній Галичині, а, між тим, польські власті, за звстрійською, недоброї пам'яті, традицією, признавали за парафію лише одну одніську парафію — львівську, а всі інші в цілім краю лише за її філії (дочерні), і в такій своїй ворожій позиції польські власті довго і твердо були упёрті. Бувало багато і інших утисків та перешкод, як у законнім оформленні переходу в православіє, в призначенні чи хоч би допущенні священика, в дозволі будування чи ремонту церков і часовень, скликання соборчика духовенства, його поїздок, ведення метрик, навіть відправи богослуження в відкритім чи закритім приміщенні, — всього і не перечислити. І все те валилось на слабкі плечі одніської православної парафії у Львові.

При церкві діяв також окремиий комітет по охороні могил руських воїнів на Холмі Слави, але з наказу польських властей той Холм Слави на Личаківськiм кладовищі був в 1938 р. розкопаний, тлініи останки з могил частково порозкидані, а частково зібрані в мішки і закопані в одній спільній могилі, в долині і глухім кутку Личаківського кладовища, на іншiм кінці його.

Оскільки при настоятелях львівської православної церкви і парафії концентрувалась православна місія для цілого краю, то скоро виявилась пекуча потреба видавати свій друкований орган, який і виходив як щомісячник, п. з. «Воскресеніє», протягом 10-ти літ (1927—1937).

Тільки процес з Румунією закінчився, грянув на церкву новий і найтяжчий удар: польський уряд, вважаючи православну церкву за свою власність, з якою може робити, що йому подобається, оголосив парафіальну церкву гарнізонною, хоч у львівськiм гарнізоні православних солдатів, як було установлено, всього знайшлося лише 13 осіб. Даремними були всякі доводи і пояснення, що при церкві править також другий священик, а саме, військовий капелан, і що він, все одно, обслуговує належно релігійні потреби православних солдатів, що парафія при львівській церкві очолює всі православні церкви в краю, а як би у львівськiм гарнізоні було більше православних солдатів, то тоді церква не могла б їх вмістити, бо занадто мала. Не помогло нічого. Полякуючий військовий капелан о. Йосиф Семашко став її повним господарем і через те, що її церковний комітет і церковний староста, протестуючи і борючись проти нахабного захвату, відійшли, він призначив своїх завідателів, щоправда, під натиском урядових чинників, зробив підлеглим собі настоятеля церкви, вважаючи сам себе її настоятелем, верхні кімнати в парафіальному домі, оскільки їх не всі зайняв сам, здав стороннім квартирантам, а настоятеля парафії з родиною і весь причет зігнав у підвал і т. д. На щастя, правління о. Семашка було недовге: він скоро став єпископом і виїхав зі Львова. Після нього військовим капеланом став о. Григорій Курилас, уроженець Галичини, що знав добре ситуацію і був ревний душпастир. О Курилас став поволі усувати все те безладдя і хоч непо-

мітно, але енергійно, домагатися перед владою, щоб церква і парафія були повернені законному власникові, себто, прихожанам. Тимчасом вибухла 1-го вересня 1939 р. німецько-польська війна і Гордіїв вузол розрубала.

Під Радянською Владою 1939—1941 р.р.

Після возз'єднання Галичини поновлений у своїх правах настоятель парафії о. Григорій Боечко упорядкував церковне життя вже в нових умовах з 22 вересня 1939 р. Скоро був обраний церковний комітет і церковний староста А. Яськів. Парафія розгорнула і деяку філантропійну діяльність (відвідини і поміч хворим у шпиталях, подарки убогим на Різдво, Великдень і т. п.). Налагодився зв'язок з Києвом і Москвою. На якийсь час прибув з Москви до Львова і правив у нашій церкві архієпископ, пізніше Крутицький митрополит Николай. Його високоторжественні богослуження, глибоко натхненні проповіді, доступність і простота у взаєминах з людьми притягали до нього всіх. Відбувся ряд хіротоній і призначень духовенства. Почався знову православний рух в Галичині. В краю уже організувались нові православні приходи. На жаль, грянула 22 червня 1941 р. німецько-радянська війна — і все несподівано і катастрофічно перервалось.

Під німецькою владою 1941—1944 р.р.

Після окупації Галичини німцями спочатку здавалося, що православна церква залишиться в спокої. В німецькій пресі, офіціальних заявах та відозвах, а то і в розпорядженнях, часто підкреслювалось уважне і доброзичливе ставлення німецьких властей до всіх віроісповідань і церков взагалі і, зокрема, до православної. Нам і до війни, з чужої преси, добре було відоме вороже ставлення гітлеризму навіть до кількісно переважаючих у Німеччині віроісповідань — протестантизму і католицтва, отже, тим менше можна було сподіватись від нього кращого ставлення до православних. Все ж таки, дехто обманював себе, що, з огляду на війну і широкі плани походу німців на Схід, може дещо справді зміниться на краще. Та незабаром самі факти заговорили про щось інше, цілком протилежне. Розуміється, можна і не задержуватись на таких заборонах та перешкодах, які викликались воєнними потребами і обставинами (напр., недозвіл публичного Йорданського водосвячення, хресних ходів, перенесення великих свят на неділю і т. п.). Все те люди розуміли і з тим мирились. Багато тяжче і болючіше відчувались прямі удари на церкву та її причет і пряме втручання в її життя і діяльність. При тім треба пам'ятати, що маленька львівська православна церква зі своєю парафією далеко ще не являла собою такої величини, яка на собі концентрувала б високий ступінь і силу німецьких ударів. Без порівняння значно труднішим було становище великих церков і особливо церковної ієрархії, які безпосередньо підпадали під фатальні накази і розпорядження згори. А водночас, ніби на глум, з боку тої ієрархії виходили занадто часті і сервілістичні чолобитні на адресу німецьких можновладців. Всі знали, що ті чолобитні вимушені і являють собою тільки жалюгідну пробу якось ними забезпечити себе від напасти, отже, були тому і тим більше пригноблюючі.

В час німецької окупації особливо давались в знаки численні виселювання, арештування і вивезення зі Сходу на Захід священиків і взагалі церковного причета, починаючи від єпископів і кінчаючи псалом-

щиками, а то і ніби добровільних «біженців» з прифронтової смуги, якщо взагалі можна було називати добровільною утечу від куль, бомб, гранат і особливо від насильств, наруги та збитків всякого роду. Під час їх проїзду через Львів було неможливим та і недозволеним дати їм притулок в парафіальному домі, а що з ними творилося в таборах та всяких збірнопереселенських пунктах, не піддається опису. А на ту частину причета, що до якогось часу ще лишалася на місці, скеровувалися всякі, щораз остріїші причіпки, напасті і погрози, на випадок невиконання різних розпоряджень і наказів та раз-у-раз порушували спокій і нормальне життя в церкві.

Наша церква підлягала варшавській митрополії, як і в польським часі, але завідував нею архієпископ Палладій у Кракові, столиці «генерал-губернаторства». Роздвоєння адміністрації мало також свою ціль і ускладнювало зв'язок. Цілий ряд розпоряджень згори робив у церкві цілковите замішання і хоч виконувався, церква, все ж таки, була під підозрінням з боку німецької влади, яскравим виразом якого був зроблений 1 липня 1944 р. гестапівцями пильний обшук у церкві і приходським домі, ніби за зброєю в них, розуміється, безрезультатний, але знаменний.

Натиск німецьких властей на православну церкву взагалі ставав грізнішим в міру того, як військовий фронт пересувався зі Сходу на Захід, причім, у німецькій пресі і пропаганді, щораз сильніше підкреслювалась уже згадувана німецька «ласкавість» до православних і їх Церкви, розуміється, з явною вимогою відповідної за неї вдячності. Тому, очевидно, занепокоєння і навіть роздратування в німецьких колах викликали вісті, що в Радянським Союзі відновлено Московський патріархат, синод і т. д. Спочатку ці відомості проголошувалися сумнівними, але коли така позиція для німців стала зовсім неможливою, тоді, ніби за командою згори, пішли запевнення, що всі ті церковні реформи в Радянському Союзі — не що інше, як лише тимчасовий тактичний захід, викликаний обставинами, отож надавати йому якогось поважного значення не слід. На тім і заспокоїлись.

По перемозі — тепер

Після визволення Львова 27 липня 1944 р. православна церква і парафія повернулися до того стану, який у ній був восени 1939 р. Шастям уже було те, що церква уціліла, не була зруйнована бомбами. Зачалось у ній життя в нових, кращих умовах, ніж ті, що бували попередньо. В її минулому, як бачимо, щасливих і світлих картин і хвилин було мало.

Восени 1944 р. прибув з Крем'янця, призначений на настоятеля львівської православної церкви і її парафії, мітрофорний протоієрей о. Серафим Казновецький, невтомний епархіальний місіонер на Волині в польських часах, ревний проповідник. Другим священиком при церкві лишився попередній її настоятель о. Григорій Боечко, колишній діяльний учасник православногo народного руху в Галичині. О. Гр. Боечко ще перед попередньою світовою війною, тільки завдяки щасливому збігу обставин, не потрапив за те до австрійської тюрми і на процес 1914 р., все ж таки удостоївся грізної згадки в обвинувачувальному акті.

27 квітня 1945 р. з Києва прибув до Львова і оселився при нашій церкві новопризначений єпископ Львівський і Тернопільський Пресвященний Макарій (Михаїл Феодорович Оксіюк), холмщак, вихо-

ванець Холмської духовної семінарії, потім студент, а пізніше доцент і професор Київської Духовної Академії, близький свідок і знавець попереднього православного руху в Галичині і горливий сподвижник у боротьбі Холмщини за православ'є та народність. Отже, наша церква несподівано стала православним кафедральним собором у Львові, хоч на те вона, безумовно, занадто мала. Часті архієрейські богослуження притягали до неї так багато богомольців, що в ній бувало в неділі і великі свята до крайності тісно. Але після Собору Греко-католицької Церкви у Львові 8—10 березня 1946 р. всі львівські церкви стали православними і Владика Макарій перейшов до св. Юра.

Живий зв'язок нашої церкви з Митрополією в Києві і Патріархією в Москві налагоджений. Проїздом у Львові бувають і в церкві правлять часто владика і священники з інших епархій.

Церковний хор завжди був і зараз є добрий, розуміється, часом сильніший, а часом слабший, залежно від умов (матеріальних засобів, підбору голосів, регентури і т. д.), але завжди виповнюючий церковний спів гідно, вміло і строго по уставу.

Найновіші церковні події і обставини дають можливість бадьороглядіти в майбутнє.

Бендасюк С.

Розвиток папства в перших п'ятьох віках

(Продовження)

У спорі з папою Стефаном I св. Кипріан вів широку кореспонденцію з різними єпископами і писав до папи Стефана так само гостро, як висловлювався про нього Фірміліан. Гефеле, в своїй великій «Історії Соборів», посилається на тих латинських теологів, котрі твердять, ніби ті Фірміліанові і Кипріанові листи неавтентичні, бо якже так могли б писати католицькі єпископи до «папи»? А що в Євсевієвій історії Церкви ціла глава написана про спір Кипріана із Стефаном, то, ніби, й це нічого не значить, бо ніби, це також неавтентичне-всунуте.»¹⁾ Ось тобі вихід! Не годиться папська теорія з історією, — тим гірше для історії, її треба «справити»!

В синодальному листі 258 р. Кипріан писав до папи Стефана ось так: «Ані ніхто з нас не зробив себе єпископом єпископів, ані тиранічним залякуванням не примушує своїх товаришів до послуху, бо кожний єпископ має свою думку завдяки свободі та своїй власті, і так не можуть бути суджені іншими, як ані один одного не може судити.»²⁾

Видно з цих слів, що св. Кипріан — це оборонець братерської рівності всіх єпископів. Він глузує собі з посягань римського «єпископа єпископів», а римські теологи, без усякої стриманості, наводять св. Кипріана як історично першого «найсвітлішого» свідка про папський примат у нинішньому значенні! Очевидно, це їм не може вдаватися без підфарбування справжньої постаті Кипріана та без негідного крутіїства.

Ось як о. Іван Маркович перекручує наведені Кипріанові слова: «Він не каже, що між усіма католицькими єпископами нема ні одного, котрий був би поставлений на єпископа єпископів, а тільки каже, що між єпископами, зібраними на тому синоді, нема такого єпископа. І не каже, що нема ні одного єпископа на світі, котрий міг би погрозами, якщо треба, примушувати інших, щоб вони піддалися його рішенням, тільки стверджує, що між ними, там зібраними, ніхто не примушує інших, щоб його слухали.»³⁾ «А що Кипріан каже, що єпископи не мають судді на землі над собою і що сам Ісус Христос є їхнім суддею, то ми думаємо, що він це сказав перед африканськими єпископами тільки в тій цілі, щоб їх підбадьорити, щоб вони не дали себе залякати Стефановими погрозами в справі, яку він уважав за своєю, а не за догматичною.»⁴⁾ Аж

¹⁾ Hefele, там же Т. I, стор. 121.

²⁾ Migne: Pat. L. t. T. III, col. 1092.

³⁾ Там же. Стор. 87.

⁴⁾ Там же.

гидко від такого крутіїства! Чому ж би Кипріан зчинив таку бурю задля справи хрещення, уділеного еретиками, коли б уважав її за свобідну, а не за догматичну?!

І ще о. Маркович виписав св. Кипріанові докір: «Зрештою, в цьому Кипріан показався більше ритором, ніж єпископом. Навіть — прости мені, славний Святий! — тут ми бачимо людину, яку пристрасть завела так далеко, що вона вже не пам'ятає ні своєї науки, ні своєї минулої поведінки. В його словах вже не находимо Кипріана, тільки упертість і пристрасть».¹⁾ А ми скажемо, що в о. Марковичу бачимо людину, яка, маючи перед очима свого «папу — Христа», вже взагалі нічого не пам'ятає!

Після такого підфарбування постаті Кипріана римські теологи свобідно наводять такі тексти з Кипріанових писань, які для них підхожі, і свобідно вимолочують собі з них папський примат *iuris divini*, бо якийсь менший для них не був би ніяким зиском. Це їх загальний метод, що, коли якийсь з Отців сказав щось похвальне про ап. Петра, це все вони простягають на папу, наче б дійсно св. Отці моральний і особовий Петрів примат уже тим самим уважали за службовий і наслідний. На цій основі о. Маркович наводить, як свідків про папський примат *iuris divini*, Тертуліана, Іполіта, Орігена, Кипріана, навіть Фірміліана, Василя Великого, Григоріїв Ниського і Назіанзенського, Йоана Золотустого, Ніла, навіть Дамаскина та ін.

З усіх тут згаданих Отців Кипріан на деяких місцях показується, ніби, найбільшим «папістом». Так, наприклад, він пише: «Вілважуються (еретики) їхати до Петрової кафедри та до начальної Церкви (*Eclesiam principalem*), звідки походить священича єдність.»²⁾ На іншому місці: «Справді, тим були й інші апостоли, чим був Петро, наділені однаковою почестью і властю, одначе початок від єдності походить..., щоб виявилось, що Христова Церква є одна».³⁾

Це рішальні слова в Кипріановій науці про устрій Церкви. Кипріан признає ап. Петрові і римському єпископові тільки символічний, фігуративний примат, щоб так була виражена єдність Церкви, одначе, він не признає їм юридикційного примату. Мусимо повторити наші слова: Але ж такий примат для Рима — єресь!

* * *

Папа Стефан I не міг бути перший з пап, що хвалився Петровим наслідством. Таке поняття мусіло спершу повільно рости і утверджуватись у Римі, аж поки стало таким засліплюючим, що папи зважилися підносити його навіть перед східними єпископами. Можемо собі уявити, що всякі адоратори римських єпископів, коли бажали здобути їх ласку і протекцію, перші видумали ту нову ідеосинкразію, ніби примат ап. Петра був службовий та переносний, і перейшов на римських єпископів. Папи спершу мусіли соромливо приймати таку адорацію, а з часом і самі засмакували в ній, перейнялись тією новою ідеосинкразією, що виносила їх на «єпископа єпископів».

Деся на переломі другого і третього століть у Римі, мабуть, уже курсували такі нові поняття під адресою римських єпископів. До цього можемо додумуватися на основі апокрифічних книг з того часу, що їх автором є Псевдо-Климентій Римський.

Це — високо освітлений автор, мабуть єврей-християнин, добре знає філософію, св. Письмо, життя і нові тенденції в Церкві. Деякі думають, що він жив на Сході (в Сирії або Палестині), однак ми гадаємо, що він

¹⁾ Там же. Стор. 83.

²⁾ Migne; Patr. L. +, T. III, col. 843-844.

³⁾ Migne; там же, T. IV, col. 515.

жив у Римі, як він і сам про це пише в своєму релігійному романі «Розпінання». Якби він не жив у Римі, то не підшивався б у своїх творах під римського папу Климентія I і не міг би говорити про «єпископа єпископів», бо таку фразу, в своїх часах, він міг почути тільки в Римі.

Одначе, Псевдо-Климентій Римський признає верховну владу за єрусалимською Церквою, і її єпископа, ап. Якова, «брата Господнього», називає «єпископом єпископів». Це без сумніву протест проти тієї новості, що в Римі тоді вже стали на таке володарське місце висувати римську Церкву та її єпископа.

Ось відповідні слова Псевдо-Климентія з його першого Послання до Якова, єрусалимського єпископа (самий початок Послання): «Климентій Яковові, братові Господньому і єпископові єпископів, що управляє святою Церквою юдеїв у Єрусалимі, а і всіма Церквами, які дебудь засновані Божим Провидінням, з пресвитерами і дияконами і всіма іншими братами. Мир тобі нехай буде завжди».¹⁾

Те саме становище займає Псевдо-Климентій також у романі «Розпінання». В другому своєму Посланні до ап. Якова він ап. Петра називає «батьком усіх апостолів», все таки Якова ставить вище, бо пише: «Ці розпорядження я прийняв від святого Петра апостола, і подбав я, найдорожчий брате, повідомити тебе про них, щоб ти наказав зберігати їх всі без винятку».²⁾

Цікаво, що Псевдо-Климентій говорить про церковні власті, які повинні бути: «А в тих містах, де колись у поган були їх верховні жерці і де були перші (найвищі) учителі закону, треба настановити єпископських примасів або патріархів, які б вірно вели суди над єпископами і вирішували більші справи, коли б було потрібно, і по божій волі, як постановили святі апостоли, щоб ніхто несправедливо не потерпів. А в тих, де перед тим у поган були верховні жерці, одначе такі, що їх уважали за менших, ніж тих вгорі згаданих примасів, наказав (ніби ап. Петро) настановити архієпископів, які не носили б назви примасів, тільки архієпископів... А в поодиноких інших містах наказав настановити по одному єпископові, а не по два, або три, чи більше їх, які носили б назву не примасів, чи архієпископів, або митрополитів, тільки єпископів, бо вони не займають матерніх міст, бо ж і між апостолами не було рівності, але один стояв понад усіма».³⁾ Ці назви в пізніших століттях дійсно прийнялися в Церкві (назва патріарх найпізніше). Псевдо-Климентій це писав, коли в Церкві тільки що відчувалася потреба кращої організації, і бачимо наглядно, як організація Церкви живцем пристосовувалась до організації римської держави.

* * *

Римський цісар Авреліан (270—275), поганин, також причинився до того, що римські єпископи стали щораз вище підносити голову. Маркович про це так пише: «Східні єпископи на антіохійському Соборі зложили з єпископської кафедри еретика Павла з Самосати, а замість нього назначили Дона єпископом того міста. Але закаменілий еретик, захищений царцею Зиновією, не хотів новому єпископові відступити єпископського дому. Тим часом римський цісар Авреліан, поконавши Зиновію і ввійшовши до міста, коли почув справедливі скарги єпископів на Павла, рішив, що єпископський дім той з тих двох має зайняти, за ким признає його римський єпископ разом з італійськими єпископами. Євсевій каже, що цісар не міг видати справедливішого вироку: *rectissime hoc negotium diiudicavit*. З того факту ми не будемо висновувати, ніби також римські цісари знали про першенство римського Папи над усією Церквою.

¹⁾ Migne: Patr. Gr. T. I, col. 463.

²⁾ Там же, col. 49.

³⁾ Там же, col. 475-476.

Навпаки, ми думаємо, що в тому часі цісарі того не знали. Але що Авреліан був поганин, то йому ані на гадку не могло прийти, щоб східним єпископам у тій суперечці дати на суддів Папу та італійських єпископів, які віддалені від них такою шириною моря і не говорять їхньою мовою, отже треба сказати, що таку директиву дали йому самі східні єпископи, а може й сам Павло Самосатський з тією метою, щоб скористати на часі. В однім і другім випадку наглядно, що тоді на Сході признавали владу Папи навіть за вищу від Соборів (!), інакше Євсевій не сказав би, що Авреліан *rectissime* вирішив цю справу та й єпископи не здержалися б, щоб не сказати цісареві, що східні єпископи в церковних відносинах не підлягають римському єпископові».¹⁾

Папісти особливо тоді «сильні» в слові, коли історичний матеріал невизначений. Тоді вони розмальовують його, як самі хочуть. Присуд Авреліана був подиктований інтересом римської держави, а не підшептами східних єпископів. Авреліан, як поганин, не розумівся на внутрішніх християнських спорах, але для нього було цілком ясно, що в новозайнятому краї на Сході для римської держави краще мати християн того самого типу, як в Італії, а не таких християн, що є в антагонізмі з італійськими християнами. Аналогічно робили завжди всі володарі. А віддав цісар Авреліан самосатську справу під осуд не самого римського єпископа, але всіх італійських єпископів. Це власне й доводить, що цісар нічого не знав про юрисдикційний світовий примат римського єпископа, а йшов тільки за державною рацією.

Що папи ще більше зросли у своїх власних очах задля того цісарського жесту щодо них і італійської Церкви, цього далі не треба пояснювати. Папи в пізніших століттях раз на завжди присвоїли собі римську «державну рацію» в своїх діяннях: що виходило на користь і збільшення власті римської Церкви, це для них стало «найвищим законом».

Очевидно, східні єпископи радо згодилися на вирішення цісаря Авреліана, бо наперед знали, що італійські єпископи вирішать справу на їхню думку. В тих часах ще панували в Церкві такі відносини, як між ринішніми рабінами. Єпископи були наче «християнські рабіни». І як єврейські рабіни знають себе, так знали себе єпископи в первісній Церкві, знали: хто до якої секти належить. Але як годі говорити про «папу» між єврейськими рабінами (бо вони один від одного незалежні), так годі говорити і про папу в первісній Церкві.

* * *

Децо більше, ніж 100 років після Фірміліана, також св. Василій Великий тяжко докоряв римським єпископам за їх гордість. Папісти також того св. Отця наводять як визнавач «папської віри», одначе, безпідставно, бо віра св. Василя Великого була вповні згідна з вірою нинішньої православної Церкви.

В своєму листі до Євсевія, єпископа з Самосати, писав Василій Великий 376 р. ось так: «Про західні справи Ти скоріше сам довідався... А мені приходять на думку оці слова Діомідові: «О, коли б ти його не просив, бо він чоловік зарозумілий!» Бо ж, справді, душі, що виносять себе (*animi elati*), коли їх просьбами обсіпають, звичайно стають ще арогантніші. Якщо Бог для нас милостивий, то якої іншої підмоги потребуємо? А якщо гнів божий продовжуватиметься, то як нам поміч від західної гордості? Вони ані не знають правди, ані не хочуть навчитись її, але упереджені фальшивими здогадами (*suspicionibus*), те саме

1) Там же. Стор. 277.

тепер роблять, що перед тим у справі Маркеля, в котрій ставали до сварки й боротьби з людьми, які звіщали їм правду, і ересь самі від себе підтвердили. Я хотів написати до їхнього корифея (папи) поза звичайною формою, про церковні справи нічого, тільки хотів напів виразно натякнути, що вони самі не знають правди про наші справи, ані не хочуть піти тим шляхом, що міг би довести їх до розуміння, і взагалі хотів я (йому) нагадати, що людьми, яких притисли досвіди, не годиться помітувати, і не годиться думати, що зарозумілість є достоїнством, бо цього гріха, бодай тільки одного, вистачає, щоб зробити (з людей) божих ворогів».¹⁾

Великий Учитель нашої Церкви і тут показався справді великим. Як він тонко вичув справжню психіку римської Церкви — наче пророк! Ці його слова мають вічну вартість: римляни, клир римської Церкви, справді такі, як він їх тут кваліфікує: вони правди не знають, ані не хочуть її знати, їм люба тільки їх власна зарозумілість. Папу називає св. Василій «їхній корифей» і говорить про нього так свобідно, що просто смішно стає й думати, наче б св. Василій Великий признавав римського єпископа за непомильного учителя всієї Христової Церкви, за «папу» в нинішньому значенні. Не диво, бо в IV ст. ніхто ще не мав такої віри, ані в самому Римі, ані самі папи!

Значення цього листа св. Василія о. Маркович хоче тим ослабити, що наводить похвальні вислови цього св. Отця про ап. Петра і його похвальні вислови про римського єпископа та західну Церкву. Для прикладу наведемо найсильніший вислів св. Василія про вивіщення ап. Петра: «Тут під цим словом розуміємо сина Йони..., котрий, тому що вірою перевищав інших, прийняв на себе будівлю Церкви».²⁾

Але ж від ап. Петра до римського папи подібний перескок, як від Христа до ап. Петра. Невже те, що Христос був Богом і Спасителем, основником Церкви, можемо приписувати й ап. Петрові? Це ж Христове індивідуальне! А так само і Петрове першенство між апостолами було індивідуальне та непереносне.

О. Маркович наводить (263-ий) лист Василія Великого до західних єпископів, де св. Василій скаржиться на західних єпископів: «І так зложений (Євстафій) з єпископства, тому що вже передтим був зложений у Мелітині, найшов собі таку дорогу до реституції, що вдався до вас. Але які йому умови предложив блаженніший єпископ Ліберій (папа) і на що він згодився, цього не знаємо, знаємо тільки те, що він приймє письмо, яке його реститувало, і коли він те письмо показав на Соборі в Тіані, його реституовано на його місце».

Навівши це, тріумфує о. Маркович: «Тут посередньо стверджується найвища власть папи, першенство власті в усій Церкві. Євстафій був східним єпископом у Малій Вірменії, а зложений був з єпископської кафедри належно й справедливо східними єпископами. Пішов до Рима і вмів підійти папу Ліберія так, що цей дав йому письмо і ним повертає йому його кафедру. Ще не досить! Євстафій показав те письмо на синоді в Тіані, і Отці синоду підчиняються тому письму, хоч не знають причини, задля якої Ліберій наново настановив його, і Євстафій вертається на свою кафедру. А Василій, котрий знає, що також Павло Кифі (ап. Петрові) в очі спротивився, очевидно, водночас визнає папську власть... Невже це не є ясне свідоцтво, як Василій, як східні Отці думали про «папську власть».³⁾

Ах, о. Марковичу, якби Вам Господь Бог хоч трохи відкрив розум, то Ви соромилися б за такі свої аргументи! Адже тут ішло тільки про право апеляції, визнане за римськими єпископами на синоді в Сардинії

¹⁾ Migne: Patr. Gr. T. 32, col. 894 (Ep. 23).

²⁾ L. 2 c. Eunomium n. 4.

³⁾ Там же. Стор. 105.

343—344 рр., а не про божественний юрисдикційний папський примат на увесь світ. Якже так безшашбно шахрувати історію? Чи, напр., з того факту, що Перемиський ординаріат був другою судовою інстанцією для нашої Львівської архієпархії, впливає, що Перемиський єпископ мав таку «повноту власті» на території Львівської архієпархії, яку римська догматика признає папі? ¹⁾

Але папи не дуже гідно виконували признане їм право апеляції, бо, посягаючи за щораз більшими властями, радо брали під свою протекцію всякого, хто до них удавався. Тим вони заохочували всякого незадоволеного, щоб він удавався до них. Значить, папи, замість дбати про справедливість, шукали тільки нагоди, щоб встрявати в чужі Церкви, робили свою політику, завжди ішли за своєю найвищою римською «державною рацією». І так папа Стефан I, мабуть перший з пап, що зважився вести таку політику, прийняв під свій покров зложених іспанських єпископів Василіда й Маркіала, наказав вернути їм їхні кафедри, одначе, як Маркович каже, «вирок не мав ефекту, бо в Іспанії йому спротивилися». ²⁾

Подібно папи поступили з Маркелом Анкірським та з Євстафієм, що їх згадує св. Василій Великий. Згодом ще наведемо один такий визначний випадок. Ясно, що Церква задля такої політики пап мусіла терпіти. Власне, папи були тими, що завжди робили роздори і смуту в Церкві, щоб при тих нагодах себе підвищити. Хто цього не бачить і не признає, той цілу історію Церкви бачитиме навиворіт.

Розділ про св. Василя Великого о. Маркович кінчає ось цими словами: «Не можемо не згадати Послання 92, де на початку читаємо імена тридцяти і двох єпископів, між ними св. Мелетія Антіохійського, св. Євсевія Самосатського, тогож св. Василя, св. Григорія Назіанзького і Нарзеса, вірменського патріарха. В тому Посланні, адресованому на Захід, не говориться про західну зарозумілість, але кажесть: «Дійсно, це гідне найвищої похвали, що Господь дав вашій побожності (спромогу) відрізняти скверне від чистого і чистого, а віру Отців проповідувати без усякого вагання; цю віру й ми приймаємо та пізнаємо її по апостольських ознаках, і погоджуємося з нею та з усім, що в синодальному (вашому) письмі канонічно і законно постановлено». ³⁾

Синод до синоду, коли один з одним був у згоді, завжди мав звичай писати з такими похвалами. Одначе, з цього нічого не слідує про папський примат у нинішньому значенні!

Про лист св. Василя до Євсевія о. Маркович пише: «А щодо того незвичайного випадку, де Василій закинув західним єпископам зарозумілість, що ж з того? Його чутливість при вирішенні Мелетієво-Павлінового процесу показує, що він також мав у собі частинку людської немочі. Могли б ми сказати, що це був ефект того недовіря, яке стало питоме Сходові супроти Заходу, так що вже від четвертого віку в тілі грецької Церкви був зародок пізнішого розколу, якого й Святі не могли зовсім позбутися». ⁴⁾

Значить, на думку латинських авторів, завжди і в усьому був винен Схід, а схизма між східною й західною Церквами почалась уже від IV ст., і навіть св. Василій брав у ній участь! А може то папи почали схизму, і то вже від IV ст.?

Справжня історія каже: Так! Примат римської Церкви міг би за псалмістом повторити: «яко во грісіх роди м'я мати моя».

* * *

¹⁾ Заввага автора: Цю внижку я написав ще в 1933 р.

²⁾ Там же. Стор. 274.

³⁾ Маркович, там же. Стор. 110—111.

⁴⁾ Там же. Стор. 110.

Наші літургічні книги надають ап. Петрові почесні епітети: камінь, основа Церкви, голова, корифей, перший між апостолами, ключар, пастир, председатель, перший архієрей, верховний і т. ін. Деякі з тих епітетів (наприклад, верховний) дають наші літургічні книги також і ап. Павлові та римським єпископам (святим).

Латинські теологи на цій основі укладають доказ: ось, мовляв, стара грецька Церква мала ту саму віру в папу, яку має нинішня римська Церква, а потім грецька Церква, ніби, відпала від своєї віри. Маркович (ідучи за італійцем Тондіні) має цілий розділ про це. А уніат о. д-р Н. Руснак (з Пряшова) писав про це в нашій Львівській «Богословії» (з 1934 і 1935 р.р.).

Але ж нинішні православні зовсім не гіршаться тими епітетами для ап. Петра в своїх літургічних книгах і не думають їх вимазувати! Вони їх розуміють по-своєму, а саме: що це **п о б о ж н о - п о е т и ч н і** (в не канонічні) **в и с л о в и**. Ті епітети походять з тих часів, коли в Церкві вже витворились різні достойності, коли римські єпископи вже мали загально признаний «примат почесні». Отже, власне з цими анахронічними категоріями підходили творці літургічних текстів і до ап. Петра, що в поезії завжди дозволено.

Ті епітети, без сумніву, треба так розуміти, як їх розуміли їхні автори. А відки ж нинішні римляни знають, як давні греки розуміли ті епітети? Щоб нас переконати, папісти мусіли б доказати, що в первісній Церкві була загальна і ясна віра в те, що Церква, на основі Христової науки, має бути монархією, що ап. Петро був монархом та що його наслідники мають бути монархами в Церкві, вищими від вселенського Собору, непомильними.

Як стара грецька Церква розуміла свої літургічні епітети для ап. Петра, це можемо зрозуміти з її **канонів**, якими вона визначила правне становище римських єпископів. Тільки на основі цього голосу можна об'єктивно оцінити всякі поетичні, чи етикетальні, чи адораційні звеличання правного становища римських пап.

Голос церковних канонів — це збірний голос, до кінця продуманий, доцільно зредагований, відчищений від поезії, побожної адорації та від етикетальних форм, отже, це справжній вираз правості в Церкві. Папісти тільки тоді могли б з грецьких літургічних текстів про ап. Петра та римських пап доходити до висновків про правне становище римських пап, коли б грецька Церква не мала ніяких канонів про правне становище римських єпископів.

Але ж Церква, своїми канонами, вже в старинних віках, до 500 р., на вселенських Соборах дефінітивно визначила правне становище римських єпископів. А папісти так поступають, наче б усього того не було! З поетичних та акламаційних звеличень пап вони роблять «канони», а від справжніх канонів утікають, де тільки можуть. У звичайних богословських книжках, які призначені для навчання студентів-богословів, взагалі не наводять їх. Випишують їх тільки в спеціальних, або в дуже великих творах, де є нагода всяку невігоду замулити ським чи таким способом. У римській Церкві все мусить бути своїми теологами (адвокатами) «пояснене», тобто в латинський бік накручене; без таких пояснень для римської Церкви навіть св. Письмо небезпечне!

Класичним прикладом на те, як папісти втікають від нелюбих для них канонів старих вселенських Соборів, є о. Маркович.

Книжка о. Марковича «Папське головенство» має 453 сторінки, про IV-й вселенський Собор там є окремий розділ, що займає повних 8 сторінок. Автор наводить виписи з усяких листів папи Льва I, повних претензій, наводить оклики учасників на тому Соборі, наводить виписи з синодального листа до папи, **одначе не наводить 28-ого**

канону того ж Собору, котрий, як на своєму місці самі переконаємося, дефінітивно, раз на завжди і найясніше вирішує позицію римського єпископа в Церкві, вповні згідно з наукою нинішньої Православної Церкви.

На самому кінці того розділу, що говорить про IV-ий вселенський Собор, о. Маркович написав ось-такі три рядки про 28-ий канон того ж Собору: «Щодо 28-ого канону, який підписали тільки 184 єпископи з 530 (або 600, як інші хочуть), які були зібрані на Соборі, то ми говорили про нього на іншому місці (на ст. 320)»¹⁾.

Повернімося на ст. 320, а там знайдемо ось що: «А що сталось з голосним 28-им канonom, знає весь світ. Дарма просить папу цар Маркіан, дарма просить свята цариця Пульхерія, дарма просить Анатолій, царгородський єпископ, зі своїм духовенством, дарма просить цілий Собор, 530, або, як інші кажуть, 600 єпископів, щоб папа затвердив той канон, Лев не хоче. «Нищу його», він каже і «властю св. Петра апостола абсолютним вироком уневажнюю його», так він пише до Пульхерії. В такім самім дусі відповідає і цареві Маркіанові, скаржучись на Анатолія, якому докоряє в жаджі почестей... А Анатолія наминає і категорично йому наказує, щоб позбувся своїх пустих претензій, і ще погрожує йому виключенням з Церкви, хоч і в найделікатнішій формі. — Що ж у тому всьому знаменне? А ось те, що папа старший від усіх: його слово мусить перемогти. І греки були приневолені викреслити той канон. Тому до Фотія і Зонари ніколи не був він вміщуваний у грецьких збірниках синодальних діянь. Таким способом сама власть римського папи стала поперек дороги бажанням царя, лукавству і гордості царгородського єпископа, вирішенню усього Собору».

Ба, але де ж текст того голосного канону, щоб читач знав, про що властиво йде?! А то папіст-теолог накинув читачеві мішок на голову, і оповідає йому, що в світі діється! Крім цього ще й інші речі тут не в порядку. На 412 ст. автор хотів директно ослабити значення 28-ого халкидонського канону, тому написав, що його підписало тільки 184 єпископів з 530 (або 600); а на 320 ст. автор хотів підсилити значення папи, і каже, що за затвердженням того канону «дарма просив увесь Собор, 530 (або 600) єпископів». Якже ж усі єпископи могли просити за затвердженням того канону, який підписала тільки 1/3 частина єпископів?! Це, бачите, кепські чари папістів-теологів, замість солідної логіки!

На 409 сторінці о. Маркович, тріумфуючи, каже: «Так на халкидонському (IV-му вселенському) Соборі було уважано за християнську правду те, що осуджує теорія нинішньої греко-восточної Церкви». А на 321 сторінці автор каже, що власть римського папи стала поперек дороги... «вирішенню всього Собору». Отже, Собор не міг мати таку віру, яка була б приемле для папи Льва I, коли папа виступав проти рішення Собору!

Всі ці суперечності — це наслідки логічного шахрайства, якого допустився о. Маркович, коли скрив під стіл текст 28-ого канону, і тим пофалшував дійсність IV-ого вселенського Собору.

Не тільки поодинокі латинські теологи втікають від нелюбих для них старих канонів, але так робить ціла римська Церква. Тут вічний роздор між римською і грецькою Церквою. Грецька Церква завжди покликала і покликається на канони і Собори з

¹⁾ Там же. Стор. 412.

I тисячоліття, як на вирішній чинник; а римська Церква завжди втікає від тих канонів та Соборів, і покликається на свою «метафізику» (тобто на свої власні видумки).

Дуже характеристична поведінка греків на унійному Соборі у Флоренції 1439 р. Латиняни натискали на знеможених греків (що жebraли помічі проти турків), щоб вони признали, отже, і зі свого боку підтвердили, науку римської Церкви, оскільки вона різниться від науки православної Церкви. Греки, коли вже не могли далі противитись римським домаганням (бо римляни не хотіли відступити від свого і Собор мусів би бути зірваний), рятувались тим способом, що покликались на канони та вселенські Собори з I-го тисячоліття.

І ось маємо таке вирішення флоренцького Собору про папський примат: «Дефініюємо, що святий апостольський Престол і римський понтифекс (архієрей) має примат на весь світ та що римський понтифекс є наслідник ап. Петра, князя апостолів, і правдивий заступник Христа, що він є головою всієї Церкви, батько і учитель всіх християн, та що Господом нашим Ісусом Христом йому в бл. Петрі передана повна влада пасти всю Церкву, володіти і управляти нею, як (кат гон тропон — у якій мірі) це вміщується і в актах вселенських Соборів та у святих канонах»¹⁾.

Знаємо з історії, що першу частину цієї догматичної дефініції подиктували римляни, а останнє речення греки. І вийшла логічна карикатура, бо канони перших сімох вселенських Соборів нічого не знають про юрисдикційний папський примат на основі Петрового наслідства, а признають папі тільки «примат почесності». Латинські теологи мають мороку, щоб якось вибристи з цієї неприємності, що греки посміли покликатись на вселенські Собори. Гуртер твердить, що попередніми словами признано повноту влади римському понтифексові, отже, безпосередньо наступні слова не можуть означати обмеження цієї влади; Собор признав, що папі належить повнота влади «*iure divino*» (з божого права), а це божє право не може бути обмежене церковним правом чи то канонами вселенських Соборів. І кінчає Гуртер: «Тому вже Боніфатій I у письмі 14 до солунського єпископа (*Opusc. XVIII, 162*) пише, що нікейський синод «не поважився нічого постановити про неї (столицю Петра), бо бачив, що нічого більше не може надати понад свою спроможність: адже знав, що їй все було дано Господнім словом»²⁾.

Значить, вселенські Собори в I тисячолітті, ніби, не важились нічого постановляти про римську єпископську столицю, бо, ніби, знали що її божественний примат вирішений уже в Євангелії. А в II тисячолітті, на Соборах у Ліоні (1274) р. і в Флоренції, папи морально змусили падаючих греків признати папський божественний примат. Яка це негідна аргументація! Але для папського божественного примату нема іншої аргументації.

III

Папський примат у дзеркалі вселенських Соборів з I тисячоліття

Латинські теологи мусять утікати від канонів і Соборів первісної Церкви, бо Рим осягнув своє теперішнє становище в Церкві, саме зневажаючи канони і Собори вже з найдавніших часів.

Найстарші церковні канони зібрані під наголовком «Правила св. Апостолів». Це канони, що виникли в Церкві до I нікейського

¹⁾ Цит. Гуртер, там же. Стор. 190.

²⁾ Там же.

Собору. З них ясно, що Церква тоді була братерським союзом, а не римською монархією. Про римського єпископа «Апостольські Правила» навіть не згадують.

Канон I «Апостольських Правил» каже: «Єпископ має бути рукополаганий двома або трьома єпископами»¹⁾.

Цей канон ще й нині має вартість у Церкві, одначе вже зовсім змінену, бо тільки літургічну. В римській Церкві нині всіх єпископів назначає, або бодай затверджує папа. Це і є одна з найвизначніших папських властей. А два або три єпископи потрібні тільки як виконавці літургічного акту рукоположення.

Але спершу цей канон мав зовсім інше значення. Громада вибирала собі єпископа, а затверджували його і рукополагали два або три єпископи. Далі від них та справа не ішла. Отже, що нині робить папа, це в перших віках робив найменший, який є можливий, збір єпископів.

Ясно, чому тут первісна практика домагалась бодай «найменшого збору» єпископів: щоб у Церкві ні один єпископ (єпископи були тоді тим, чим нині є парохі) не робив таких важних посулень на свою руку, тільки в порозумінні з іншими єпископами, отже збірно, соборно (в чому приходиться до виразу дух братерства).

Синод в Arles (у Галлії) з 314 р. поставив цей канон ще виразніше і гостріше: «Про тих, що узурпують собі, наче б вони самі мали право рукополагати єпископів, постановлено, щоб ніхто не поважився це присвоювати собі, як тільки, коли матиме з собою сімох інших єпископів. Однак, якщо не зможе мати сімох, нижче ніж з трьома, нехай не поважиться рукополагати». — Цей канон просто забороняє монархію в тій справі, яку з ходом віків присвоїв собі римський єпископ.

Класична є редакція цього ж канону, яку надав йому I нікейський Собор у своєму каноні 4: «Єпископ властиво повинен бути поставлений всіма (єпископами), які є в єпархії (за нинішньою термінологією: в митрополії), але якщо це тяжко, або задля наглої потреби, або задля далеких доріг, то мусять зібратися щонайменше три і за письменною згодою всіх неprisутніх доконати рукоположення. Провідну роль при тім має сповняти в кожній єпархії (митрополії) митрополит».

Ось перший вселенський Собор дає найвиразніше свідомство принципів соборної управи Церквою: нового єпископа поставляють (затверджують) всі єпископи даної митрополії, митрополит тільки для порядку веде провід.

В західній Церкві папи в IX і X віках провели боротьбу з митрополитами і знищили самоуправу митрополій; а в XI і XII віках папи провели боротьбу з королями за інвеституру, і так усі власті, що відносяться до назначування єпископів і творення єпископств, опинилися в руках пап, тоді вже і світських володарів.

Кан. 35 (33) «Апостольських Правил» каже: «Єпископам кожного народу треба знати першого між собою і за голову його вважати і без його осуду не робити чогось більшого, як тільки те, що належить до їх парохії (єпархії) і сіл, які до неї належать. Одначе, і він нехай не робить нічого без їх осуду, бо так буде однодушність і прославлятиметься Бог через Христа в Св. Дусі».

Отже, і римський єпископ міг мати в перших трьох століттях тільки таке краєве, соборницьке першенство.

(Продовження буде)

¹⁾ Всі канони беремо з католицького видання Hefele: Conciliengesichte, вже цит.

ХРОНІКА

Високопреосвященний Макарій, архієпископ Львівський і Тернопільський, у неділю, 19 травня 1946 р., відправив Службу Божу в найстаршій (ще з княжих часів) львівській церкві св. Николая. Невелика церква була набита народом, який знову побачив нашу церковну славу ще з княжих часів.

Інтронізація Преосвященного Михаїла (Мельника), єпископа Дрогобицького і Самбірського, урочисто відбулась у Дрогобицькому кафедральному соборі в неділю, 12 травня 1946 р.

На урочистість приїхали єп. Антоній із Станиславова, протопре-
свитер д-р Костельник Г. із Львова і кільканадцять священників з Дро-
гобицької єпархії. Проповідь мав о. д-р Костельник. Доволі простора
кафедральна (передтим василиянська) церква була вщерть повна на-
родом, який радувався, що свого сина бачить на владичому престолі.

* * *

З М І С Т

	Стор.
Церковне життя	
Хруцький Сергій. — Журнал Московської Патріархії	3—5
Г: К. — Два нові наші владки	6—9
Статті	
Бендасюк С. — Православна Св.-Георгіївська церква у Львові	10—21
О: д-р Костельник Гавріїл: — Розвиток панства в перших п'ятих віках	22—31

ІЛЮСТРАЦІЇ

Преосвящений Антоній, єпископ Станиславський і Коломийський
Преосвящ. Михаїл, єпископ Дрогобицький і Самбірський
Св.-Георгіївська церква у Львові
Головні двері Св.-Георгіївської церкви у Львові
Іконостас у Св.-Георгіївській церкві у Львові.

Відповідальний редактор **Макарій**, архієпископ Львівський і Тернопільський

Адреса редакції і адміністрації: Єпархіальні Відомості, Львів, пл. Юра ч. 5.
Обласна друкарня, Львів, вул. Спартака № 4.

